

Akademie výtvarných umění v Praze

Studijní program Výtvarná umění

Ateliér Socha 2

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Název instalace: Moje tělo vedle Tvého

Vypracovala: BcA. Kateřina Šťastná

Vedoucí diplomové práce: MgA. Jimena Mendoza & ak.mal. Tomáš Hlavina. Ph.D

Vedoucí textové části: doc. PhDr. Pavlína Morganová. Ph.D.

Oponentka diplomové práce: MgA. Šárka Basjuk Koudelová

Akademický rok 2024/2025

Na tomto místě bych chtěla srdečně poděkovat za obrovskou podporu a péči, které se mi během studia na AVU dostalo. Mé velké poděkování za podnětné konzultace patří určitě našemu vedení, tedy Tomáši Hlavinovi a Jimeně Mendoze. Čas strávený v tomto ateliéru mou tvorbu zásadně proměnil a velice si vážím energie, kterou do mne při každotýdenních konzultacích vkládali. Dále bych moc ráda poděkovala mé oponentce Šárce Koudelové za empatickou zpětnou vazbu a velice přínosné poznámky. Veliký dík patří samozřejmě také Pavlíně Morganové za přínosnou konzultaci a pomoc při psaní tohoto textu. V neposlední řadě děkuji také svým blízkým, partnerovi, rodině i úžasným přátelům, které mi studium na AVU přineslo. Velice si vážím, že jsem mohla být aspoň na krátký čas součástí této skvělé komunity.

Úvodem bych ráda nastínila podstatné souvislosti, které můj přístup k práci postupně formovaly. Zpětně začínám reflektovat, že mou dosavadní tvorbu už delší dobu provází zájem o pozorování vztahů, které z naší fyzické existence přirozeně vyplývají. Lidská i zvířecí těla a také vše, co je obklopuje, jsou zasazena do jednotného prostředí, které je definováno poměrně konkrétními podmínkami pro naše působení na tomto světě. Stejně jako každý náš krok za sebou vlivem gravitace nechává otisk stopy, zdeformovanou zeminu, tak i každý nádech v naší bezprostřední blízkosti promění část kyslíku za oxid uhličitý. Z toho vyplývá, že naším pouhým každodenním bytím se i bez většího vědomí podílíme na neustálé proměně prostředí kolem sebe. Právě dech mě začal v rámci této široké škály fascinovat asi především pro jeho ambivalentní povahu. *“Zdravý člověk za svůj život vykoná přibližně 670 milionů nádechů. S každým nádechem do sebe pouštíme něco, co umožňuje našemu tělu, aby fungovalo tak, jak bylo evolučně vyvinuto.”* (Nestor, 2021) Jedná se o fyziologický proces, bez kterého bychom přežili maximálně pár minut. Avšak i vzhledem k jeho závažnosti zůstává až do okamžiku komplikací bez povšimnutí či aktivnější pozornosti.

V tomto procesu neustále se opakující výměny jsem začala vnímat určitý typ vztahu, dialogu, formy nevyhnutelného kontaktu, které vznikají mezi námi a prostředím, ve kterém se zrovna nacházíme. To, co se nás dotýkalo zvenčí je najednou uvnitř. Allan Kaprow, americký umělec, známý jako průkopník performance a happeningů, se mimo jiné zamýšlel také nad tématem kolektivního dechu. *„Jednou večer jsem byl s přáteli, když jsme hovořili, z našich úst se jemně rozléval vzduch s náznaky toho, co jsme jedli. Náš dech prostupoval mezi námi, byl uvolněn a později zase v pozměněné formě absorbován“* (Fahd, 2019)

Touha po vizuálním zachycení dechu provázela také italského umělce Giuseppe Penone. Ten ve svém cyklu *Soffi*, (1975) volným překladem „foukáš“, realizoval kresby, prostorové objekty a performativní akce, jejichž výstupem byly například černobílé fotografie lesní planiny, kterou se nese neidentifikovatelný mrak. Možná nějaký zapomenutý útržek ranní mlhy? Ve skutečnosti však jde o záznam umělcova dechu, kdy skrze dlaň plnou bílého prášku umělec vyslal svůj dech. Ten po cestě nabral drobné částičky a prozradil tak na malý moment svou přítomnost a také tvar. Ještě pár vteřin se tak nesl dech umělce mezi stromy, dokud drobné částičky nepodlehly vlivu okolního vzduchu, povětrnostním podmínkám. Ve svých realizacích si Penone pohrává se situacemi, kdy je možné skrze hmotný materiál zachytit tvar tohoto těžce zaznamennatelného. (Kölle & Pisot, 2021)

Má práce je na rozdíl od projevu Penoneho více tělesně podmíněná. Je pro mě naprosto přirozené reflektovat svět kolem sebe pomocí vlastního tělesného měřítka. Tělo mi umožňuje vnímat okamžiky a situace, na něž narážím, a tak se i ve své práci navracím zpět ke zdroji tohoto vnímání. Nabyté vjemy totiž zachycuji prostřednictvím abstrahovaného těla, nebo jakýmsi odkazem na něj.

V procesu tvorby pro mě byly zásadní experimenty s meditací. Ty jsou často založené na vizualizování situace, kdy se tělo naplňuje vzduchem, který putuje pod povrchem kůže. V hlavě se mi začaly jevit stylizovaně zjednodušené figury, které jsem si nejdříve jen automaticky zaznamenávala. Postupem času jsem s představou o tom, „jak by mohl vypadat dech v okamžiku, kdy je definován tvarem lidského těla“, začala pracovat rafinovaněji a také o něco vědomějším způsobem. Figura, která si ponechala pouze charakteristickou hlavu, nohy a v některých případech také ruce, je přímým odkazem na tělesnou schránku, která v tomto případě umožňuje vnímat formu jindy okem nezaznamatelné materie. Avšak oblost a zjednodušená zakřivení, která nepodléhají žádným anatomickým pravidlům prozrazují, že se nejedná o klasické tělo člověka. Možná by mohlo jít o *tělo* té konkrétní představy, nebo personifikaci výše zmíněného vzájemného vztahu? Každopádně mi tato osvobozená forma umožnila naprostou volnost záznamu, která se podřizuje pouze mému „aktuálnímu pocitu v těle“, ze kterého v kresbách i sochách vycházím.

V rámci diplomové práce navazuji na předchozí projekty. Využívám v ní výše nastíněný styl záznamu, který jsem si v posledních třech letech osvojila jako způsob jazyka, který jindy používám například pro deníkové záznamy. V tomto projektu jsem však chtěla pracovat s konkrétnějším tématem a předmětem mého zkoumání se nakonec stal vztah mateřský. Ten totiž nejenže představuje úplně první kontakt, který navazujeme ještě před příchodem na svět, ale také v budoucnu silně ovlivňuje vnímání světa kolem nás. *„Na základě vztahu k matce a prožívání mateřského prvku v duši jsou oživeny a evokovány archetypové mateřské obrazy v psyché jednotlivého člověka“* (Kast, 2004)

Má diplomová práce si neklade ambice tento typ vztahu jakkoli analyzovat, či prohlubovat vědecko-psychologické poznatky. Mým cílem je se na tento vztah s pokorou soustředit a prostřednictvím vlastních zkušeností upozornit na jeho křehkou a složitou povahu.

Podstatné rysy archetypu matky, o kterých hovoří psychologie C. G. Junga, by bylo možné označit jako synonyma pečujícího, dobrotivého a snášenlivého. (Barz & Jung, 1997) Matčina děloha poskytuje nejen potravu, ale hlavně pocit bezpečí a snad ten nejbližší možný kontakt s druhým tělem. Jsem přesvědčena, že celý tento úchvatný, ale i náročný proces rození, narušuje nesmyslný společenský tlak na nekonečnou

dobrotivost a neomylnost matek. Ten může následně v důsledku potlačení vlastních potřeb ženy – matky ústít v nezdravě nastavené hranice a případnou ztrátu vlastní identity. (Kast, 2004) Přemíra péče na úkor vlastních potřeb způsobí silné pouto, které bohužel nestojí na stabilních základech. Extrémní blízkost se tak stává absolutním paradoxem a silné emocionální spojení tak postupem času začne smývat hranici „já“ a „ty“. (Anderson, 2020)

Impuls k vytvoření diplomové práce je tedy silně ovlivněn výše nastíněným vztahem. Přesto jsem ale přesvědčena, že následující symbolika vývojových stádií, se kterými v diplomovém projektu pracuji, může být chápána jako určitý model, který lze vnímat v kontextu jakéhokoliv jiného vztahu. Tedy rozporuplný poměr mezi péčí a prostorem, který je nezbytný pro smysluplnou a autentickou existenci.

Po formální stránce má diplomová práce vizualizuje vztahový problém prostřednictvím dvou těl, jejichž podoba i rozložení se vzájemně ovlivňují a zasahují do své formy. Pozice jedné figury konkrétním způsobem vymezuje prostor, a zároveň růst figury druhé brutálním způsobem deformuje podobu té první.

Celá instalace diplomového projektu je složena ze série výšivek, jednoho sousoší a vápeno – mramorového kokonu. Textilní série by se dala označit jako snaha o zachycení několika vývojových fází, pět na sebe navazujících situací, které se odehrávají v těsné interakci dvou těl, která komentují křehkou problematiku proměnlivého vztahu. Mým původním záměrem bylo vytvořit devět výšivek inspirovaných devítiměsíčním embryonálním vývojem. Od tohoto čísla jsem však záhy upustila. Nabyla jsem dojmu, že pro znázornění dané situace postačí pouze pět fází, pro které jsem se v závěru také rozhodla. Zvolila jsem si práci s textilem a techniku koráلكové výšivky, kdy repetitivní a poměrně zdlouhavý proces simuluje návrat ke vzpomínkám, které do textilu steh po stehu „vetkávám“ a narušuji tak jeho dříve netknutou, pravidelně uspořádanou strukturu. Nit i tíha skleněného korálku svou váhou i tlakem deformují jemný šifon, který by na první pohled mohl připomínat lidskou kůži. Zároveň ve mně textil evokuje péči a cosi útulného, co u mámy, nebo jakéhokoliv blízkého vztahu hledáme. Instalaci série zamýšlím v prostoru. Obdélníkový formát, který jsem pro výšivky zvolila sice odkazuje ke klasické čtvrtce, (například z prostředí intimního deníku), ale jejich vytažením do prostoru, jako by se vzpomínky staly přítomnými činiteli. Podklad v podobě textilu se rázem proměňuje z ploché kresby v nosič, který umožňuje jednotlivé korálky umístit do volného prostoru.

Instalaci doplňuji o sousoší dvou figur, které se liší se pouze v detailu, kterým je natočení hlavy. Kráčeující figury jsou instalovány tak, aby každá z nich měla svůj vlastní směr, ale přes rozdílné směřování se z určitého úhlu figury prolínají. Modelace byla zhotovena v hlíně a následně prostřednictvím ztracené formy převedena do plastiky zhotovené ze směsi bílého cementu a vápeno-mramorové moučky.

Ze stejného materiálu jsem realizovala také kokon, neboli kuklu, jako třetí „figuru“, která představuje prostor pro zrání a personifikuje tak situaci celého procesu. Zde jsem se inspirovala živočichy, kteří se kuklí do podobných tvarových struktur, ve kterých následně dozrávají v dospělé jedince. Skořápka je realizována z pevného betonového materiálu s hrubší strukturou.

Zpětně velkou část procesu tvorby vnímám jako poměrně intuitivní. Řada impulsů vzešla bez vědomějšího plánování a až s drobným časovým odstupem jsem začala objevovat spojitosti, které do příběhu začaly postupně zapadat. Zdlouhavý proces vyšívání přibližně 80 000 korálků, ze kterých se cyklus skládá, vyžadoval jedno včasné rozhodnutí, kterému až doposud důvěřuji. Proces vyšívání, steh po stehu, pro mě parafrázoval čas a trpělivost, možná utvářel prostor pro větší odstup, který je, myslím, pro zdravé budování jakéhokoliv vztahu klíčový.

Závěrem bych ráda uvedla citaci z knihy od Vereny Kast z *Knihy Otcové – dcery, matky – synové*, který věcně komentuje mé motivy k vytvoření této diplomové práce: „Jestliže jsme nedostatečně odpoutáni, žijeme náš život ve stále stejných obavách a se stále stejnými očekáváními, která se míjejí s realitou. Případně budujeme ohromné kompenzační struktury, do kterých v životě investujeme množství času a které nás nakonec nechávají neuspokojené. Místo, abychom v kontinuálním procesu vývoje byli stále více sami sebou, zůstáváme pod „ochranou“ našich komplexů takoví, jací ve skutečnosti nejsme. Propást v životě sebe sama je zřejmě velká vina a naše nevědomí na to z pravidla reaguje. Z tohoto pohledu lze celý životní proces vnímat, jak navrhuje Fromm, jako proces rození. Každý životní stupeň je tedy třeba vnímat jako předběžný, vzhledem ke konečnému cíli „narodit se dříve než umřít“. (Kast, 2004)

Zdroje:

Nestor, J. (2021). *Dech: nové poznatky o ztraceném umění*. Host.

Fahd, C. (2019). Dechová práce: vizualizace neviditelného a vztahového dechu. *Journal of Visual Art Practice*.

Kölle, B., & Pisot, S. (2021). *ATMEN*. Hamburger Kunsthalle.

Kast, V. K. (2004). *Otcové-dcery, matky-synové*. Portál.

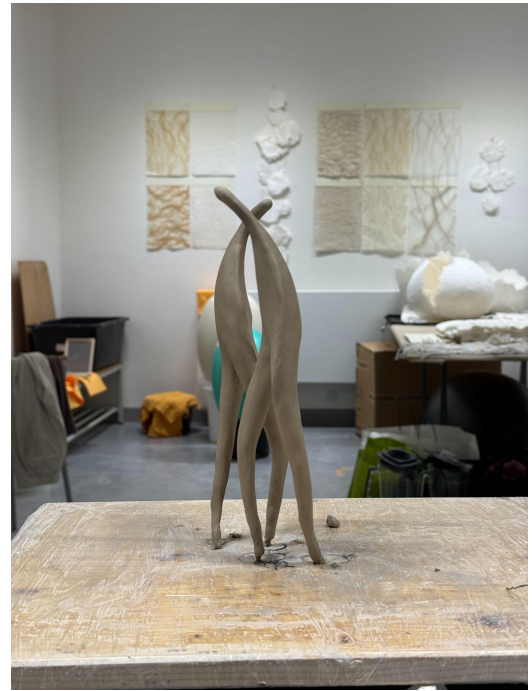
Barz, H., & Jung, C. G. (1997). *Výbor z díla*. Nakladatelství Tomáše

Janečka. Anderson, K. C. L. (2020). *Matky, dcery a komplikované vztahy*. Grada.

Obrazová dokumentace:

Obr. 1. : První skica k sérii výšivek

Obr. 2.;3. : Hliněný model k figurativnímu sousoší

Obr. 4. : Dokumentace procesu tvorby výšivky, 2025

Obr. 5. : Textilní výšivka, Moje tělo vedle Tvého I, 125x175 cm, 2025